

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Paope looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda.

Kaitseala asub Hiiu maakonnas Hiiumaa vallas Kõrgessaare osavallas Kõrgessaare alevikus ning Paope, Jõeranna, Otste, Lauka, Napi, Isabella ja Heiste külas.

Paope looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) on kaitse all alates 2006. aastast, kui Vabariigi Valitsus kinnitas 26. oktoobril 2006. a määruse nr 224 „Paope looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitseala tzoneeringut ja kaitsekorda ning täiendatakse kaitse -eesmärki. Kaitsekorda on vaja muuta piirangute täpsustamiseks ja ajakohastamiseks, et säilitada kaitseala loodusväärtusi ja samas leevendada ebavajalikuks osutunud piiranguid. Kaitseala hõlmab täielikult Natura võrgustikku kuuluva Paope loodusala ja on osa Natura võrgustikku kuuluvast Kõrgessaare-Mudaste linnualast.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo spetsialist Andres Miller (tel 5648 0567, e-post andres.miller@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on ranniku- ja mereökosüsteemide, niidu-, metsa- ja mageveekoosluste elustiku mitmekesisuse, linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliikide ja I lisast puuduvate rändlinnuliikide ning loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Linnudirektiivi lisades nimetatud linnuliigid on I kaitsekategooriasse kuuluv niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*), III kaitsekategooriasse kuuluvad valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), jõgitiir (*Sterna hirundo*) ja punajalg-tilder (*Tringa totanus*). Loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübid on veealused liivamadalad (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lahed

(1160), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), jõed ja ojad (3260), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210), lood (alvarid) (6280*), sinihelmikakooslused (6410), niiskuselembesed kõrgrohustud (6430), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), nõrglubja-allikad (7220*), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodumetsad (9010*), puiskarjamaad (9070), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning lammi-lodumetsad (91E0*). Loodusdirektiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud liigid on roheline hiidkupar (*Buxbaumia viridis*) ja euroopa naarits (*Mustela lutreola*), mis on ühtlasi I kategooria kaitsealused liigid.

Kaitsealal on tuvastatud 18 loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpi ja leitud 49 kaitsealust liiki. Neist 13 elupaigatüüpi ja seitse liiki olid senises kaitse-eeskirjas ära nimetatud kaitse-eesmärgina. Nüüd lisatakse kaitse-eesmärkide hulka kaks I kaitsekategooria liiki ja neli elupaigatüüpi. Need on linnuliik niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) ja samblaliik roheline hiidkupar (*Buxbaumia viridis*) ning elupaigatüübid sinihelmikakooslused (6410), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puiskarjamaad (9070) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Elupaigatüüp aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud on juba Paope loodusala eesmärgiks. Kaitse-eesmärkide hulgas nimetatud elupaigatüüpe veealuseid liivamadalaid (1110) ja lammi-lodumetsi (91E0*) ei ole keskkonnaregistri andmetel Paope looduskaitsealal kaardistatud, kuid suure tõenäosusega on need elupaigatüübid vähemalt kaasnevate elupaigatüüpidega kaitsealal olemas. Seetõttu neid elupaigatüüpe kaitse-eesmärkide hulgas ei eemaldata. Kaitse-eesmärkide hulka ei lisatud elupaigatüüpi liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), mida on kaitsealal inventeeritud kokku pindalal 2,67 ha. Selle elupaigatüübi esinduslikum, aga pisem ala (0,77 ha) on Külalaiu kõrgemas osas ja kattub seetõttu elupaigatüübiga väikesaared ning laiud (1620), mis on juba kaitse-eesmärgiks. Ülejäänud osa (1,9 ha) elupaigatüübist liigirikkad niidud lubjavaesel mullal on kunagise mändide peenaristutuse ning praeguse roostumise ja võsastumise tõttu degradeerunud ning vajaks esmalt taastamist. Kaitse-eesmärkide hulgas eemaldati kaks linnuliiki, keda ei ole teadaolevalt kaitsealal kohatud. Need liigid on soopart ehk pahlsaba-part (*Anas acuta*), kelle ainus teadaolev pesitsemine piirkonnas on teada 1994. aastast kaitsealaga samal Kõrgessaare-Mudaste linnualal, kuid kaitsealaga piirneval Kõrgessaare-Mudaste hoiualal Kootsaarel, ja sarvikpütt (*Podiceps auritus*), kellel on Kõrgessaare-Mudaste hoiualal viis registreeritud pesitsuskohta.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Paope looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ja tüüpilisus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine.

Ohustatud looduslikud ranniku elupaigatüübid veealused liivamadalad (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lahed (1160), väikesaared ja laiud (1620) ning rannaniidud (1630*) on eriti tundlikud merereostuse suhtes. Samas on just rannikuelupaigad olulised elustiku, sh linnustiku rohkuse ja mitmekesisuse poolest. Rannikuelupaiku ja sealset linnustikku kaitstakse Euroopa Liidus lisaks loodusdirektiivile veel linnudirektiiviga. Rannikuelupaikadest on rannaniidud ka haruldane poollooduslik kooslus.

Ohustatud ja haruldased poollooduslikud elupaigatüübid kaitsealal on rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210), lood ehk alvarid (6280*), sinihelmikakooslused (6410), niiskuselembesed kõrgrohustud (6430), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ning puiskarjamaad (9070). Kunagi laialt levinud poollooduslikud kooslused on majandamisest väljalangemise tõttu muutunud haruldaseks.

Poollooduslike koosluste leviku kõrgaeg oli Eestis 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul, kui need moodustasid praegusest Eesti territooriumist umbes 40%. Kogumiku „Eesti looduse kaitse aastal 2015” andmetel oli 2015. aasta seisuga Eestis 107 690 ha poollooduslike kooslusi (2,4% Eesti pindalast; siia hulka ei ole arvestatud tüüpi liigirikkad madalood (7230), mida ELF-i koordineeritud soode inventuuri järgi on Eestis u 30 200 ha ning millest suur osa on samuti poollooduslik kooslus ja vajab hooldust). Poollooduslikest kooslustest moodustasid rannaniidud 19,3% (20 800 ha), kadastikud 3,5% (3800 ha), kuivad niidud lubjarikkal mullal 5,8% (6200 ha), lood 15,9% (17 100 ha), sinihelmikakooslused 1,8% (1900 ha), niiskuselembesed kõrgrohustud 3,9% (4200 ha), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud 6,9% (7400 ha) ning puiskarjamaad 4,6% (4900 ha; 2017. aasta statistilise metsainventuuri andmete põhjal oli puiskarjamaade osakaal 0,1% metsade kogupindalast ehk 2700 ha). Rannaniitudest oli 2015. aastal hoolduses 39,9%, kadastikest 7,9%, kuivadest niitudest lubjarikkal mullal 24,7%, loodudest 13,9%, sinihelmikakooslustest 5,5%, niiskuselembestest kõrgrohustutest 9,5%, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitudest 13,1% ning puiskarjamaadest 17,3%. Eesti looduskaitse arengukava aastani 2020 näeb ette, et aastaks 2020 tuleb tagada regulaarne hooldus vähemalt 45 000 ha poollooduslikel kooslustel ja aastaks 2030 tuleb lahendada veel ligikaudu 15 000 ha poollooduslike koosluste kaitse korraldamine. Poollooduslike koosluste tegevuskava aastateks 2014–2020 seab eesmärgiks, et aastal 2020 on hoolduses rannaniitudest vähemalt 10 800 ha, kadastikest 500 ha, kuivadest niitudest lubjarikkal mullal 2420 ha, loodudest 7700 ha, sinihelmikakooslustest 650 ha, niiskuselembestest kõrgrohustutest 370 ha, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitudest 1340 ha ning puiskarjamaadest 1650 ha.

Ohustatud mageveelised elupaigatüübid kaitsealal on jõed ja ojad (3260), nõrglubja-allikad (7220*) ning liigirikkad madalood (7230). Elupaigatüüp jõed ja ojad on ohustatud, kuna looduslike ja looduslähedases seisundis vooluveekogusid on nii Euroopas kui ka Eestis järjest vähem. Jõesid ja ojasid ohustavad reostus, voolusängi muutmine ja voolu tõkestamine. Looduslikud jõed ja ojad on elupaigaks haruldastele ja ohustatud loomaliikidele ning need on kaladele oluline kudemispaik. Elupaigatüüp nõrglubja-allikad on lisaks ohustatusele ka suhteliselt haruldane, sest eeldab allikavee kõrget lubjasisaldust. Allikaid ohustab eeskätt reostus, kuivendamine ja ulatuslikumad kaevetööd valgalal. Karbonaatse veega liigirikkaid madaloid (7230) leidub kõigis Euroopa Liidu maades, välja arvatud Luksemburgis ja Portugalis. Madalood on lisaks kuivendamisele ohustatud võsastumisest, mistõttu suurt osa neist käsitletakse ka poolloodusliku kooslusena.

Ohustatud ja haruldased looduslikud metsaelupaigatüübid kaitsealal on soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning lammi-lodumetsad (91E0*), mis mõlemad on ohustatuna lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning märgitud seal esmatähtsa elupaigana, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Elupaigatüüp soostuvad ja soo-lehtmetsad on ohustatud ka Eestis, kus see tüüp on jäänud haruldaseks ja selle pindala on 2017. aasta statistilise metsainventuuri andmete põhjal vaid 1,5% metsade kogupindalast ehk 34 800 ha. Kaitseta vanu soometsi ohustavad raie ja kuivendus, mistõttu nende pindala väheneb pidevalt. Elupaigatüüp lammi-lodumetsad on samuti ka Eestis ohustatud ja haruldaseks muutunud, kuna on levinud vaid jõgede ja järvede üleujutatavatel kallastel. Elupaigatüübi pindala Eestis oli 2017. aasta statistilise metsainventuuri andmetel vaid 0,3% metsade kogupindalast ehk 6 400 ha. Lammi-lodumetsi ohustab peamiselt veekogude kaldaprofiili muutmine ja kallaste kindlustamine.

Valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) on Eestis arvukas läbirändaja, kelle arvukus küünib kevaditi 190 000 – 200 000 linnuni. Sügisrändel peatuvate lindude arv on tunduvalt väiksem, jäädes 70 000 – 75 000 vahele. Üksikud lagled on teadaolevalt alates 1981. aastast ka Eesti

väikesaartele pesitsema jäänud. Pesitsejate arvukuse suurenemine on nüüdseks peatunud 100–150 paari juures. Eestis pesitsevad valgepõsk-lagled talvituvad Hollandis ja Saksamaa läänerannikul. Liik on Eestis III kaitsekategooria all, kuid samas ka jahilind, seda eeskätt põllukahjustuste vältimise eesmärgil. Maailmas asuvad valgepõsk-lagle traditsioonilised elupaigad arktilises vöötmes. Kuni 1971. aastani pesitses liik vaid Gröönimaal, Novaja Zemljal ja Teravmägedes. Viimase viiekümne aastaga on liigi seisund paranenud ning pesitsusala on laienenud Hollandisse, Taani, Saksamaale ja enamikku Läänemere maadesse. Valgepõsk-lagle on linnudirektiivi I lisa liik, kuid liigi seisundit pole Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) andmetel hinnatud. Liik on kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas oma tüüpilisuse tõttu rändeajal.

Niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) on peamiselt Lääne-Eestis levinud harv haudelind, kelle populatsioon nii Läänemere ääres kui ka Eestis on kiiresti kahanemas. Haudelinnuna on niidurüdi Põhja-Eesti rannikult peaaegu kadunud. Liigi elupaigaks on rannaniidud. Peamised ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine majandamise lakkamisel. Liigi kaitse tegevuskava andmetel on niidurüdi arvukus Eestis vähenenud 1960. aasta u 1500 haudepaarilt praegusele 180–230 haudepaarile. Eesti punase nimestiku kohaselt on niidurüdi ohualtis seisus ning on arvatud looduskaitsealuse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Niidurüdi on ka linnudirektiivi I lisa liik. Niidurüdi lisatakse kaitseala kaitse-eesmärkide hulka ohustatuse tõttu.

Liivatüll (*Charadrius hiaticula*) on Eestis üks arvukamaid kurvitsalisi mereranniku haudelindude seas ja on kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas oma tüüpilisuse tõttu. Liik pesitseb liivastel ja kivistel randadel, saartel, laidudel ning intensiivselt karjatatavail madala muruga rannaniitudel. Praegu arvatakse keskkonnaregistri andmetel Eestis pesitsevat 2000–4000 paari, mis on aga ligi kaks korda vähem kui poole sajandi eest. Liivatüll on III kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Maailmas on liivatüll levinud ümber põhjapooluse, pesitsedes Euraasia ja Põhja-Ameerika tundra- ja taigavööndi veekogude ääres ja mererannikutel, samuti Kaukaasias. Euroopas on lõunapoolseim levikupiir Põhja-Prantsusmaa. Talvitusala ulatub Euroopast kuni Aafrikani. Lõunapoolsed pesitsejad on paigalinnud. Euroopas pesitseb 120 000 – 220 000 paari ja talvitub umbes 60 000 liivatüllil.

Jõgitiir (*Sterna hirundo*) on Eestis harilik ranniku- ja sisevete liik ning on kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas oma tüüpilisuse tõttu. Pesitsemiseks eelistab jõgitiir eraldatud poolsaari ja saari. Liik kuulub kurvitsaliste seltsi ja tiirlaste sugukonda. Looduskaitsealuse kohaselt on jõgitiir III kaitsekategooria liik ja on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) andmetel ohuvälises seisus. Keskkonnaregistri andmetel on jõgitiire Eestis 6000–9000 haudepaari ja nende arvukus on stabiilne. Arvukust võib negatiivselt mõjutada pesade tallamine, konkurents hõbekajakaga ja pesitsusalade ohustatus. Tubli rändlinnuna võib jõgitiir talvitumisalale lendamiseks läbida kuni 14 000 km. Jõgitiir elab kõikjal Euroopas, välja arvatud äärmises põhjaosas. Jõgitiir on linnudirektiivi I lisa liik.

Punajalg-tilder (*Tringa totanus*) on Eesti randadel tavaline ning sisemaal soodes ja luhtadel väiksearvuline haudelind, kelle arvukust hinnatakse Eestis keskkonnaregistri andmetel 5000–7000 paarile. Kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas on punajalg-tilder oma tüüpilisuse tõttu. Liik on Eestis III kaitsekategooria all ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) andmetel ohuvälises seisus. Maailmas on punajalg-tilder levinud peaaegu kogu Euroopas, v.a Balkanil, ja Aasias kuni Tatari väinani. Leviala ulatub Himaalajas kuni 4500 m kõrgusele üle merepinna. Liik talvitub Aafrikas, Lõuna-Aasias, osaliselt ka Inglismaal ja Itaalias, üksikjuhtumeid on

teada Eestistki. Euroopas arvatakse pesitsevat 200 000 – 610 000 paari ja talvituvat üle 18 000 linnu.

Roheline hiidkupar (*Buxbaumia viridis*) on sammaltaim, millel on Eestis teada 44 leiukohta, mis kõik peale ühe, Järvemaal asuva, paiknevad saartel. Kõige enam ehk 40 leiukohta on Hiiumaal, üks Saaremaal ja kaks Ruhnus. Varasemast on teada liigi leidumine Abrukal, kuid juba ligi sajand pole liiki seal enam leitud. Roheline hiidkupar kasvab väga kõdunenud okaspuu lamatüvedel niisketes okas- ja segametsades. Liik on tundlik metsamajanduse suhtes, kuna raied ja kuivendamine muudavad kasvukoha niiskus- ja valgustingimused liigile ebasoodsaks. Peamised ohutegurid on sobivas lagunemisastmes okaspuu-kõdupuidu vähesus ja metsamajandus. Eesti punase nimestiku (2008) kohaselt on roheline hiidkupar ohualtis seisus ning on arvatud looduskaitsealade alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Roheline hiidkupar on loodusdirektiivi II lisa liik. Kaitseala kaitse-eesmärkide hulka lisatakse liik ohustatuse tõttu.

Euroopa naarits (*Mustela lutreola*) on väike poolveelise eluviisiga kiskja, kes kuulub kärplaste (*Mustelidae*) sugukonda ja perekonda kärp (*Mustela*). Karvkate on pruunikasmust, ala- ja ülahuul valged (mingil ehk ameerika naaritsal leidub ülahuul harva valget värvust, kuid alahuul on tavaliselt valge), vahel on valged laigud ka rinnal ja alakehal, üliharva võivad valged olla ka käpad. Euroopa naaritsa elupaigaks on liigi kaitse tegevuskava andmetel erinevad vooluveekogud koos kuni 200 meetri laiuse kaldaribaga. Eelistatumad elupaigad on väikesed metsajõed ja -ojad, kus leidub kärestikke, mis talvel ei külmu, samuti suuremad jõeosad neis kohtades, kuhu suubuvad väiksemad jõed või ojad. Veel 18. sajandi lõpul levis euroopa naarits peaaegu lausaliselt kogu Mandri-Euroopas, kuid praeguseks on liigi esialgsest levilast säilinud vähem kui 5% (peamiselt Hispaanias ja Doonau deltas) ning levila kahaneb jätkuvalt. Liigi peamine konkurent on Euroopasse toodud ameerika naarits ehk mink. Hiiumaalt püüti mink välja aastatel 1998–2000 ja euroopa naaritsa taasasustamisega alustati 2000. aastal. Nüüdseks on Hiiumaal moodustunud väikesearvuline asurkond, mis pole pikemas perspektiivis veel siiski elujõuline. Eesti punase nimestiku (2008) kohaselt on euroopa naarits Eestis hävinud liik ja on seetõttu arvatud I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Euroopa naarits on loodusdirektiivi II ja IV lisa liik. Viimati tuvastati euroopa naaritsa olemasolu kaitsealal 2019. aastal.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Paope looduskaitseala kuulub Paope loodusala (Paope loodusala, EE0040112) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on Euroopa Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liigi elupaiga kaitse. Loodusala kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide liivaste ja mudaste pagurandade (1140), rannikulõugaste (*1150), laiade madalate lahtede (1160), väikesaarte ning laidude (1620), rannaniitude (*1630), jõgede ja ojade (3260), kadastike (5130), kuivade niitude lubjarikkal mullal (*olulised orhideede kasvualad, 6210), loodude (alvarid, *6280), niiskuselembeste kõrgrohustute (6430), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510), nõrglubja-allikate (*7220), liigirikaste madalsoode (7230) ja vanade loodusmetsade (*9010) ning euroopa naaritsa (*Mustela lutreola**) elupaiga kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttemist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada erimeetmeid direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks, mis tagaks nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal. Paope looduskaitseala kuulub osana Kõrgessaare-Mudaste linnualast (Kõrgessaare-Mudaste linnuala, EE0040130) samuti üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Linnuala eesmärk on Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud linnuliikide ja I lisast puuduvate rändlinnuliikide elupaikade kaitse. Linnuala kaitse-eesmärkideks seatud linnuliikide soopardi ehk pahlsaba-pardi (*Anas acuta*), viupardi (*Anas penelope*), sinikael-pardi (*Anas platyrhynchos*), valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), sõtkka (*Bucephala clangula*), liivatüllil (*Charadrius hiaticula*), laugu (*Fulica atra*), kalakajaka (*Larus canus*), sarvikpüti (*Podiceps auritus*), haha (*Somateria mollissima*), jõgitiiru (*Sterna hirundo*), punajalg-tildri (*Tringa totanus*) ja kiivitaja (*Vanellus vanellus*) elupaikade kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus. Paope looduskaitsealal kaitstakse neist linnuliikide valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), liivatüllil (*Charadrius hiaticula*), jõgitiiru (*Sterna hirundo*) ja punajalg-tildri (*Tringa totanus*) elupaiku.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Paope looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ning loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik. Eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende liikide kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtunud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaiga eelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse rakendamisel tagatakse nende liikide puhul kaitseala eesmärgi saavutamine (looduskaitsealuse § 14 lõike 2 täitmine) looduskaitsealuse §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus looduskaitsealuse §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Kaitsealal elava või elanud, kuid kaitse-eesmärgina nimetamata 42 kaitsealuse liigi puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib, tuginedes looduskaitsealuse §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele, seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks. Üheks kaitse-eesmärkide hulka lisamata liigiks on

rohekas õdskeel (*Coeloglossum viride*), mis kuulub äärmiselt ohustatud liigina I kaitsekategooriasse. Kahjuks ei ole pärast 2008. aastat seda käpalist kaitsealal enam leitud.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Paope looduskaitseala on 2006. aastast kaitse all olnud ranniku- ja metsaala, millel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilimisel. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eeskätt lindude ja euroopa naaritsa elupaikade ning loodusdirektiivi poollooduslike koosluste ja metsaelupaikade kaitse eesmärgil. Kaitse-eesmärkide hulka lisatavad elupaigatüübid sinihelmikakooslused (6410), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puiskarjamaad (9070) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on tuvastanud 2018. aastal Renno Nellis. Koos varasemate inventuuridega (1997. aastal Jaanus Paal ja Aino Kalda, 2000. aastal Tiit Leito, Maie Jeaser, Urve Ratas, Reimo Rivis ja Laimdota Truus, 2006. aastal Kristiina Hellström, 2011. aastal Marje Talvis, 2012. aastal Alice Leetmaa, 2013. aastal Meeli Mesipuu ja Alice Leetmaa, 2014. aastal Meeli Mesipuu, 2016. aastal Triin Masing ja Kaie Sarv, 2017. aastal Oliver Parrest) ning 2018. aastal Marje Talvise ja Aivar Hallangu parandustega vastab loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpidele 1547 ha ehk 69% kaitseala pindalast. Elupaigatüüpidele vastavate koosluste esinduslikkus on väga erinev: potentsiaalsetest või degradeerunuist kuni väga kõrge esinduslikkuseni. Esinduslikkust vähendab laialdaselt kunagine püüe metsastada rannikut peenaristutusega.

Rannikuelupaiku on kaitsealal (rannaniite arvestamata) üle 1100 ha, neist valdav osa on tavaliselt vee all. Need elupaigad on hinnatud esinduslikuks (hinnanguks „B”) või väga esinduslikuks („A”). Poollooduslikke ehk pärandkooslusi on kaitsealal umbes 200 ha. Seal hulgas on uued kaitse-eesmärkide hulka lisatud poollooduslikud kooslused sinihelmikakooslused (6410), mida on kaitsealal 8,9 ha ja mis on esinduslikud („B”) või keskmise ehk arvestatava esinduslikkusega („C”), esinduslikud („B”) aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), mida on 3,4 ha, ning puiskarjamaad (9070), mida on 13,3 ha ja mis on esinduslikud („B”) või keskmise ehk arvestatava esinduslikkusega („C”). Mageveelisi elupaigatüüpe, arvestamata rannikulõukaid, on kaitsealal kokku ligi 15 ha. Liigirikas madal soo (7230), pindalaga 5,9 ha ja kunagi (u 2000. a) esinduslikuks („B”) hinnatud, on poollooduslik kooslus ja vajab hooldust (kariloomade poolt karjatamist), kuid on kahjuks juba aastaid hooldamata ja seetõttu tugevalt võsastunud. Elupaigatüüpi jõed ja ojad (3260) on kaitsealal 2,4 ha ja seda on hinnatud esinduslikuks („B”). Elupaigatüüpi nõrglubja-allikad (7220*) on kaitsealal 6,5 ha ja seda on hinnatud samuti esinduslikuks („B”). Kaitsealal on looduslikke metsaelupaigatüüpe ligi 20 ha. 2012. aasta andmetel pesitses valgepõsk-lagle Ninalaiul. 2012. aasta andmetel pesitseb kaitsealal niidurüdisid üks paar, liivatülle 20 paari seitsmes pesitsuskohas, randtiire 145 paari viies koloonias ning punajalg-tildreid 16 paari kuues pesitsuskohas. 2013. aasta andmetel jääb kaitsealale üks roheline hiidkupra kasvukoht, kus on märgitud 6 taime 5,7 ha-l. Viimati tuvastati euroopa naaritsa olemasolu kaitsealal 2019. a.

Lisaks eespool kirjas olevale on Paope looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on ülepiinnaliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitsealaga samades piirides on Paope loodusala ja kaitseala territoorium on osa Kõrgessaare-Mudaste linnualast.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamine eesmärk looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside abil, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajalike piirangute rakendamist (nt liikumiskiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahireguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid on looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, metsasihid, kraavid), mõõdistatud maaüksuse või selgepiirilise orientiiri puudumisel ka mõttelisi sirgeid koordinaatidega kirjeldatud punktide vahel. Koordinaadid on esitatud tasapinnaliste ristkoordinaatidena meetermõõdustikus ja geodeetilisel kujul. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1:10 000) ja maakatastri andmeid.

Paope looduskaitseala pindala on kokku 2226,5 ha. Kaitseala pindala jääb sisuliselt samaks, valdavalt tehnilisest korrigeerimisest tingitud marginaalsed muudatused vähendavad senist pindala 0,2 ha võrra (kaitse alt arvatakse välja 5,28 ha ning kaitse alla võetakse 5,08 ha maa- ja veeala). Piiri korrigeerimisel peamiselt katastripiiri järgi arvatakse kaitse alt välja 2,14 ha ja võetakse kaitse alla 0,19 ha eramaad ning vastavalt 1,38 ha ja 0,1 ha riigimaad (lisaks arvatakse kaitse alt välja 1,76 ha ja võetakse kaitse alla 1,58 ha merd). Kaitsealale lisandub 3,21 ha katastrisse kandmata rannikut. Sihtkaitsevõõndist arvatakse piiranguvõõndisse 3,18 ha maad ja rannikut. Kaitse alt välja arvatavast eramaast (2,14 ha) on 0,33 ha looduskaitsealalt väheväärtuslik maa kolmel katastriüksusel, mille sihtotstarve on kas elumumaa või transpordimaa, ja 0,83 ha looduskaitsealalt väheväärtuslik õuemaaga piirnev rohumaad ning kraav ühel katastriüksusel. Muudatuste peamine eesmärk on saavutada kaitseala piiri parem tuvastatavus ja tagada seeläbi kaitseala loodusväärtuste parem kaitse. Ülevaate eramaade pindala muutustest on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Ülevaade pindala muutustest eramaadel (hektarites)

Muutuse sisu	SKV	PV	Märkused, selgitused
Kaitse alla võetakse varem kaitseta eramaad	0,18	0,01	kaitsega liidetakse kitsad maaribad, et tagada kaitseala piiri parem tuvastatavus. Selleks ühildatakse kaitseala piir enamasti katastripiiriga
Kaitse alt välja arvatavad eramaad	2,14	0	kaitse alt arvatakse välja alad, kus loodusväärtusi ei ole või on tegemist lihtsalt katastripiiri ja põhikaardi järgi kaitseala piiri korrigeerimisega
SKV-st eramaad PV-sse	0	3,18	piiranguvõõndisse arvatakse olemasolevate ehitiste alune maa ja osaliselt on muutus tingitud piiride vastavusse viimisest katastripiiriga
Eramaad muutus kokku (summaarselt)	-1,96	0,01	eramaade pindala vähenemine sihtkaitsevõõndis ja suurenemine piiranguvõõndis
Eramaad kokku	229,61	96,69	eramaade pindala sihtkaitsevõõndis ja piiranguvõõndis

Kaitseala piir kulgeb katastriüksuse Putkaste metskond 183 (katastritunnusega 39201:002:0436) põhjatipust mõttelise sirgena loode poole merele koordinaatpunkti 6 538 873,148-406 223,450, sealt kirde poole koordinaatpunkti 6 542 261,677-409 482,885, siis kagu poole koordinaatpunkti 6 541 123,506-410 510,003 ja seejärel lõuna poole koordinaatpunkti 6 540 552,370-410 506,413 katastriüksuse Putkaste metskond 1 (39201:004:1120) põhjapiiril. Edasi kulgeb kaitseala piir mööda mereäärset katastripiiri või põhikaardile kantud rannajoont (katastriüksuse puudumisel) algul lääne ja siis lõuna poole kraavini katastriüksusel Aasa (39201:004:2172). Mööda kraavi vasak- ehk lõunakallast kulgeb kaitseala piir kirde poole katastripiirini ning siis mööda katastripiiri algul lõuna ja seejärel lääne poole Ranna teeni katastriüksusel Männi (39201:002:0084). Mööda Ranna tee idaserva kulgeb kaitseala piir katastriüksuseni Ranna tee (39201:002:0417) ja siis mööda katastripiiri mereni lääne pool.

Kaitseala Armijõe lahustüki piir kulgeb mööda katastriüksuse 12115 Kõrgessaare–Hüti–Puski tee (39201:004:4790) edelapiiri koordinaatpunktist 6 538 202,152-413 378,580 koordinaatpunkti 6 537 521,361-414 406,962 (ühest ristuvast endisest elektrihuliini trassist teiseni), siis mõttelise sirgena (mööda lõunapoolse endise elektriliini trassi loodeserva) edela poole katastriüksuseni Paope looduskaitseala 2 (39201:004:1012) koordinaatpunktis 6 536 790,201-413 619,875, seejärel mööda katastripiiri lõuna poole kraavini, sealt mööda kraavi läänekallast lõuna poole koordinaatpunkti 6 536 381,349-413 654,665. Edasi kulgeb kaitseala piir mõttelise sirgena lääne poole koordinaatpunkti 6 536 375,870-413 572,938, sealt kagu poole koordinaatpunkti 6 536 310,410-413 615,570, siis mööda õuemaa kõlviku piiri lõuna poole väikese kraavi otsa koordinaatpunktis 6 536 279,925-413 622,654, seejärel mööda kraavi pikitelge koordinaatpunkti 6 536 192,877-413 623,977, sealt mööda metsa ja haritava maa vahelist kõlvikupiiri ida poole koordinaatpunkti 6 536 189,430-413 647,460 ning siis mõttelise sirgena kirde poole koordinaatpunkti 6 536 266,896-413 714,515 suurema kraavi läänekaldal. Mööda kraavi läänekallast kulgeb kaitseala piir lõuna poole katastriüksuse Armijõe (39201:004:0399) põhjapiirini ja seejärel mööda katastripiiri teeraja idaservani katastriüksusel Metsa-Tooma (39201:004:0369). Mööda teeraja idaserva kulgeb kaitseala piir põhja poole katastriüksuseni Järveääre (39201:004:4080, ei jää kaitsealale), siis mööda katastripiiri katastriüksuse Metsiku (39201:004:2720) loodenurka, sealt mõttelise sirgena lääne poole Laisi tee idapoolse kraavi idakaldale koordinaatpunkti 6 537 763,040-412 968,007, seejärel mööda teekraavi idakallast põhja poole teega ristuva endise elektriliini trassini koordinaatpunktis 6 537 946,726-412 897,628 ning edasi mõttelise sirgena mööda endise elektriliini trassi koordinaatpunkti 6 538 202,152-413 378,580 Kõrgessaare–Hüti–Puski tee ääres. Lahustüki piiritlemisel on lähtutud sellest, et kaitstud oleks euroopa naaritsale elupaigaks olev Armijõgi ja sellele jäävad laisid koos hädavajaliku puhvriga. Lahustüki lõunaosas korrigeeritakse kaitseala uue piiri (katastripiiri) järgi ka Armijõe euroopa naaritsa püsielupaiga piiri, sest nii kaitseala senise kui ka uue piiri puhul kaitseala ja püsielupaik kohati kattuvad ning kohati jääb nende vahele kaitseta alasid.

Kaitse alt arvatakse välja seni osaliselt kaitsealal asunud katastriüksused Rannaviuu (39201:002:0334), Ranna tee (39201:002:0417) ja Rannarita (39201:002:0330). Kaitseala piiri korrigeerimisega katastripiiri järgi arvatakse veel kaitse alt välja katastriüksused 12115 Kõrgessaare–Hüti–Puski tee (39201:004:4790), 12117 Jõeranna–Kõrgessaare tee (39201:004:4810), 80 Heltermaa–Kärdla–Luidja tee (39201:004:4873 ja 39201:002:2960), Järveääre (39201:004:4080), Metsiku (39201:004:2720), Paepõhja (39201:004:0206), Putkaste metskond 1 (39201:004:1120), Putkaste metskond 183 (39201:002:0436), Sillaotsa (39201:004:0448), Tööstuse tee 32 (39201:004:4220), Tööstuse tee 34 (39201:004:3130), Vanametsa (39201:004:0987) ja Vitsiku (39201:004:0396). Kaitstava ala pindala vähendatakse

katastriüksustel Korbitsa (39201:004:6090), Mere (39201:004:4980), Metsa-Tooma (39201:004:0369), Pendriko (39201:004:5383), Pärdi (39201:004:2320), Timpa (39201:004:0006), Veski-Tooma (39201:004:1080) ja Veskilaisi (20401:001:0288).

Kaitseala koosneb kolmest sihtkaitsevööndist (kokku 2126,58 ha) ja ühest piiranguvööndist (99,96 ha). Piiranguvööndisse jäävad looduskaitiseliselt vähem väärtuslikud metsakooslused, hoonestatud alad, õuemaad ja haritavad maad. Siiski jääb piiranguvööndi keskele kahe lahustükina 15 ha elupaigatüübile vanad loodusmetsad (9010*) vastavat metsa, mis moodustab 15% vööndi pindalast.

Paope ja Riida sihtkaitsevööndi vaheline piir kulgeb katastriüksuse Väike-Ranna (39201:002:2240, ei jää kaitsealale) põhjatipust mõttelise sirgena põhja poole katastriüksusel Ranna (39201:002:0323) asuva piiranguvööndi lahustüki läänetippu, siis sama lahustüki põhjatipust mõttelise sirgena edasi põhja poole katastriüksusel Lahe (39201:002:1860) asuva piiranguvööndi lahustüki lõunatippu, seejärel sama lahustüki kagunurgast mõttelise sirgena kagu poole koordinaatpunkti 6 536 755,139-409 590,842, sealt lõuna poole katastriüksuse Ranna (39201:002:0010) läänetippu ja edasi mööda katastripiiri koordinaatpunkti 6 536 437,332-409 733,288, kust sihtkaitsevööndite vaheline piir kulgeb mõttelise sirgena kirde poole koordinaatpunkti 6 536 572,825-410 097,552 rannajoonel. Katastriüksuse Aoranna (39201:002:0207) edelapiiril ja katastriüksuse Putkaste metskond 187 (20401:001:0101) põhjapiiril on sihtkaitsevööndite vaheliseks piiriks katastripiir. Mujal on sihtkaitsevööndite vaheliseks piiriks rannajoon, sest nende sihtkaitsevööndite vee- ja maismaa-alal on kaitstavate lindude jaoks erinev kasutusviis ning sellest tulenevad erinevad piirangud inimtegevusele. Meri ehk veeala on lindudele toitumis-, sulgimis- ja puhkamisala, rand ehk maismaa aga pesitsus-, toitumis- ja puhkamisala. Riida sihtkaitsevööndis on maismaa ja seal kehtib inimesele (teatud eranditega) viibimiskeeld 1. aprillist 31. maini. Paope sihtkaitsevööndis on valdavalt meri ja selles vööndis kehtib inimese viibimise keeld vaid laidudel 1. aprillist 30. juunini.

Võrreldes senisega muudeti kahe sihtkaitsevööndi vahelist piiri katastriüksustel Riida (39201:002:1481) ja Lahe (39201:002:1860) selliselt, et oleks aasta läbi tagatud ligipääs hooneteni piiranguvööndi lahustükil katastriüksuse Lahe põhjaosas. Nimelt kehtib lindude rände- ja pesitsusaegse rahu kaitseks Riida sihtkaitsevööndis 1. aprillist 31. maini inimese viibimise keeld. Seni kehtinud tsoneeringu järgi sai katastriüksuse Lahe hooneteni mööda pinnasteed, mis on tsoneeritud Paope sihtkaitsevööndisse, kus inimese viibimine on keelatud vaid laidudel. Tegelikult sõidetakse aga sellest teest, mis pole tervikuna enam läbitav, ida pool asuval teel, mis on paremas seisukorras, kuid paikneb Riida sihtkaitsevööndis. Ka idapoolne tee jääb merest rohkem kui 150 m kaugusele ja on merest osaliselt kadastikuga eraldatud, mistõttu selle tee kasutamine ei tohiks rannikul peatuvaid ja pesitsevaid linde oluliselt häirida. Pisut muutub sihtkaitsevööndite vaheline piir katastriüksustel Rannatiina (39201:002:0328), Rannamareti (39201:002:0327), Rannaene (39201:002:0326), Rannamai (39201:002:0324) ja Ranna (39201:002:0323), et see oleks vastavuses muudetava piiranguvööndi piiriga katastriüksusel Ranna.

Sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi vaheline piir kulgeb katastriüksusel Ranna (39201:002:0323) mõttelise sirgena koordinaatpunktide 6 536 508,552-409 492,461; 6 536 480,669-409 452,435; 6 536 516,190-409 408,716 ja 6 536 558,652-409 456,703 vahel ning mööda katastripiiri esimese ja viimase koordinaatpunkti vahel. Katastriüksusel Lahe (39201:002:1860) kulgeb sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi vaheline piir mõttelise sirgena koordinaatpunktide 6 537 103,122-409 444,277; 6 536 858,137-409 481,230; 6 536 855,986-409 476,927 ja 6 536 972,003-409 347,281 vahel ning mööda katastripiiri esimese ja viimase

koordinaatpunkti vahel. Varasemaga võrreldes on piiranguvöönd katastriüksusel Ranna (39201:002:0323) 0,11 ha võrra suurem ja on edaspidi 0,33 ha ning katastriüksusel Lahe (39201:002:1860) 0,21 ha võrra suurem ja on edaspidi 1,47 ha. Mõlemal katastriüksusel on seal asuva piiranguvööndi lahustüki piir määratud nüüd nelja nurgapunktiga, et vöönditevaheline piir oleks lihtsam ja arusaadavamaks. Piiranguvööndisse, mis on sihtkaitsevööndist leebema kaitsekorraga vöönd, jäävad õuealad ja muud suurema inimõjuga ja seetõttu väiksema looduskaitse väärtusega alad.

Sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi suurima lahustüki vaheline piir kulgeb kaitseala välispiirist katastriüksuse Rannapuu (39201:002:0196) lõunapiiril mööda samal katastriüksusel asuva tee lääneserva põhja poole truubini, siis mööda teest lääne pool asuva kraavi länekallast põhja poole koordinaatpunkti 6 536 159,676-410 291,145, edasi mõttelise sirgena koordinaatpunktide 6 536 184,740-410 233,522; 6 536 228,696-410 233,047 ja 6 536 245,720-410 314,864 (katastripiiril kraavi põhjakaldal) vahel. Edasi kulgeb vöönditevaheline piir mööda katastripiiri. Katastriüksusel Rannapuu (39201:002:0196) arvatakse senisest sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse enne kaitseala moodustamist ehitatud hoone, selleni viiv tee ja hoone lähiümbrus, pindalaga kokku 0,65 ha. Katastriüksustel Jõesuu (20401:001:0041), Jõekalda (20401:001:0040), Käokinga (39201:004:5422), Ranna (39201:004:2980), Rannaääre (39201:004:3830), Suur-Villemi (39201:004:3851) ja Mere-Tooma (39201:004:0372) on varasemaga võrreldes suurendatud piiranguvööndi ulatust sihtkaitsevööndi arvel selliselt, et edaspidi on katastriüksus tervikuna piiranguvööndis. Seni oli nende katastriüksuste merepoolne osa osaliselt sihtkaitsevööndis, sest sihtkaitsevööndi piir määrati seal kunagi põhikaardile kantud rannajoone järgi. Kuna tegu on väga madala merega, siis muudab juba väiksemgi mereveetaseme muutus oluliselt ka rannajoont, mis kajastub eri aastate põhikaartidel. Selguse huvides on edaspidi sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi vaheline piir rannas ühildatud katastripiiriga. Katastriüksusel Jõesuu (20401:001:0041) suurenes piiranguvöönd 0,04 ha, katastriüksusel Jõekalda (20401:001:0040) 0,25 ha, katastriüksusel Käokinga (39201:004:5422) 0,01 ha, katastriüksusel Ranna (39201:004:2980) 1,04 ha, katastriüksusel Rannaääre (39201:004:3830) 0,64 ha, katastriüksusel Suur-Villemi (39201:004:3851) 0,18 ha ja katastriüksusel Mere-Tooma (39201:004:0372) 0,05 ha võrra.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi (ekspertid RennoNellis, Meeli Mesipuu jpt). Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne erinevate huvide ja vajadustega.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (vt põhiseaduse § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on põhiseaduse §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb põhiseaduse §-st 53. Tulenevalt põhiseaduse §-dest 5, 32 ja 53 võib keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitse seaduse alusel omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema asjakohased ja proportsionaalsed kaitstavate loodusväärtustega ehk sobivad, vajalikud ja mõõdukad piirangu eesmärgi saavutamiseks. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse

Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevuste piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevuste piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Ettevõtluse, sh metsaraie, kalapüügi, ehitamise ja turismiarenduse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse või riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud ühte piiranguvööndisse ja kolme sihtkaitsevööndisse.

Kaitseala moodustub kahest lahustükist, millest suurem ja loodepoolne hõlmab ulatusliku mereala ning peamiselt poollooduslikke rannikukooslusi. Seal pesitseb niidurüdi ja paiknevad rohkeka õdskeele kunagised kasvukohad. Kaitseala kagupoolne, väiksem lahustükk hõlmab Armijõe ja selle teele jäävaid laise ehk rannikujärvi ning nendega piirnevaid looduslikke sooja metsakooslusi. Neis looduslikes kooslustes elutseb euroopa naarits ja kasvab roheline hiidkupar. Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse eelnõukohase määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 26. oktoobri 2006. a määrus nr 224 „Paope looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseseadusega. Samas on määruuses sätestatud mõningaid leevendavaid erisusi. Looduskaitseseaduse § 38 sätestab rannal ja kaldal ehituskeeluvööndiga (edaspidi *EKV*) seonduvad piirangud, sh *EKV* laiuse. Looduskaitseseaduse § 38 lõige 7 lubab kaitse-eeskirjaga kehtestada looduskaitseseaduse peatükis 6 „Rand ja kallas” sätestatust erineva korra. Läänemere saartel on ehituskeeluvööndi laius 200 meetrit.

Inimestel on lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud lindude pesitsusajal Paope sihtkaitsevööndi laidudel 1. aprillist 30. juunini ning Riida sihtkaitsevööndis 1. aprillist 31. maini (häirimistundlikumad linnud pesitsevad väikesaartel, vähem tundlikumad ka suursaarte rannikul). Erisus inimeste viibimisele sihtkaitsevööndis keelatud ajal kehtib kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele, poollooduslike koosluste hooldamisega seotud töödele ning järelevalve- ja päästetöödele.

Inimeste viibimine kaitsealal väljaspool kaitsealuste lindude pesitsusperioodi kaitse eesmärkide saavutamist ei takista.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õuemaal ning kohas, mis on selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ja tähistatud. Telkimine ja lõkke tegemine on muul juhul lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Praegu kaitsealal selliseid ettevalmistatud ja tähistatud kohti ei ole. Samas võib vajadus telkimiseks, näiteks teadustööks või looduse pildistamiseks, tekkida ning seetõttu antakse kaitseala valitsejale õigus erandjuhul telkimist kaalutletult lubada. Lõkke tegemist pole üldjuhul põhjust kaitsealal lubada, sest tuli võib kahjustada väärtuslikke kooslusi ja liike. Küll võib pärandkoosluste taastamise käigus osutada otstarbekaks raiutud võsa põletamine värsketel kändudel kohapeal. Selleks antakse kaitseala valitsejale õigus kaaluda raiutud võsa ja okste põletamise lubamist ning selleks tingimuste seadmist. Sageli on raidmete äravedu rohkem keskkonda kahjustav kui nende kohapeal põletamine. Raidmete mahajätmine aga kahjustab kooslust, kuna valgus ei jõua läbi raidmete maapinnani ning lisaks kuhjuvad raidmete kõdunedes pinnasesse toitained, mis tõstab mullaviljakust ja soodustab viljaka kasvukoha taimede vohamist. Raidmed takistavad ka koosluse hooldamist.

Sõidukiga sõitmine on kaitsealal lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Väljaspool teid on sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul veesõiduki (ehk ujuvvahendi) transportimisel randa. Kaitseala valitseja nõusoleku all mõeldakse siin seda, et teekond randa ja vajaduse korral ka muud tingimused, näiteks aasta- ja kellaeg, kasutatav veok, on kaitseala valitsejaga kooskõlastatud (üldjuhul on nõusoleku taotlejaks maaomanik või -valdaja). Piiranguvööndis on maastikusõidukiga sõitmine lubatud metsa- ja põllumajandustöödel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Ujuvvahendiga sõitmine on kaitsealal lubatud kiirusega kuni 15 km/h (u 8 sõlme). Suurem kiirus ohustaks nii mere kui ka laaside elustikku. Ujuvvahenditega liiklemisel võivad kaasneda elustikule negatiivselt mõjuvad ohutegurid, nagu müra, lainetus, kalda erosioon, setete liikumine ja toitelisuse (troofsuse) muutus, ujuvvahendi sõukruvi tekitatud mehaaniline kahju ning sisepõlemismootoriga ujuvvahendi puhul ka kütuselekked. Madala vee tõttu oleks suurem kiirus ohtlik ka ujuvvahendile endale. Traditsioonilise lappaja-tüüpi mootorkalapaadi keskmine kiirus on 6–7 sõlme. Ujuvvahendiga sõitmise piirkiirus 8 sõlme oli sätestatud ka senise kaitse-eeskirjaga.

Erandina võib eespool mainitud sõiduki, maastikusõiduki või ujuvvahendiga sõitmise piiranguid olulisel vajadusel eriata järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitse-eeskirjaga lubatud ja kaitseala valitsejaga kooskõlastatud tegevusel.

Jahipidamine, välja arvatud linnujaht, on kaitsealal lubatud 1. juulist 31. märtsini, kuid Armijõe sihtkaitsevööndis on keelatud püünisraudade kasutamine ja urujaht. Kaitseala valitseja nõusolekul võib püünisraudu kasutada uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks, näiteks kobraste ohjeldamiseks. Ajaline piirang jahipidamisele oli sätestatud juba varasema kaitse-eeskirjaga ja tuleneb vajadusest jätkuvalt tagada kaitsealal rahu kaitsealuste loomade, sealhulgas lindude paljunemisperioodiks. Enamikule jahilukitele on jahieeskirjaga sätestatud veel hilisem jahipidamise algusaeg ning vastavalt jahiseadusele lõpeb jahiaasta veebruari lõpuga. Jahipidamisel Armijõe (varem Armioja) sihtkaitsevööndis oli senise kaitse-eeskirja järgi

keelatud püüisraudade kasutamine maapinnal ja vähem kui 1 m kõrgusel maapinnast. Euroopa naaritsa taastasustamisega tegeleva SA Lutreola väitel ei saa naaritsa elupaigas lubada urujahti ja püüisraudade kasutamist. Urujahil kasutatakse enamasti urukoera või kaevatakse urg lahti. Kuna naarits kasutab varjeks erinevaid urge, siis vähendab urgude lahti kaevamine naaritsa varjevõimalusi, aga urukoer ohustab otseselt naaritsat ennast. Püüisraudade kasutamisele kõrguse määramine ei ole asjakohane, kui eesmärk on naaritsa kaitsmine. On teada, et naarits on roninud ka kõrgemale kui 1 m maapinnast, eriti kaldus puudel. Linnujaht on kaitsealal keelatud, sest kaitseala on osa üleeuroopalisse tähtsusega Kõrgessaare-Mudaste linnualast, mis kuulub ühtlasi Natura 2000 võrgustikku. Linnujahist tulenevad mitmed olulise negatiivse mõjuga tegurid, mis mõjutavad otseselt kaitseala üht olulisimat kaitseväärtust – linnurikkust. Kuigi ala kaitse-eesmärgiks seatud linnuliigid ei kuulu jahiulukite nimekirja, kaasneb linnujahiga olulise ohutegurina häirimine. Linnujaht häiriks kaitsealal rändel peatuvaid linde. Eesti Ornitoloogiaühingu ja Keskkonnaõiguse Keskuse koostöös 2017. aastal tehtud „Kaitstavate alade linnujahi analüüsis” on ettepanek laiendada linnujahi keeldu Kõrgessaare-Mudaste linnualal. Suurem osa linnualast kuulub Kõrgessaare-Mudaste hoiuala koosseisu, kus linnujahile piiranguid seatud pole. Paope looduskaitsealal on linnujaht keelatud juba seni kehtinud kaitse-eeskirjas.

Kalapüük on kaitsealal lubatud, välja arvatud Armijõe sihtkaitsevööndis 1. aprillist 30. juunini. Kalapüügil, nagu iga muu tegevuse puhul, tuleb arvestada inimese viibimispiiranguga Paope sihtkaitsevööndi laidudel 1. aprillist 30. juunini ja Riida sihtkaitsevööndis 1. aprillist 31. maini, et vähem häirida lindude pesitsemist. Armijõe sihtkaitsevööndis on kalapüük 1. aprillist 30. juunini keelatud, et vähem häirida euroopa naaritsat poegimise ajal. Kalapüügi lubamine Armijõe sihtkaitsevööndis aprillis, mais ja juunis suurendaks sel naaritsale nii olulisel ning eriti häirimistundlikul ajal inimeste viibimist Armijõe ääres. Lisaks vähendaks kalapüük pisut ka naaritsa toidubaasi (kalavaru). Inimese viibimise keelamine Armijõe sihtkaitsevööndis neil kolmel kuul ei ole aga vajalik, sest sihtkaitsevööndi servaaladel inimese viibimine naaritsat üldjuhul ei häiri. Armijõe äärde sihtkaitsevööndi keskel inimene muul eesmärgil üldjuhul ei satu, sest Armijõe kaldad on soised, võsastunud ja täis pikali langenud puid. Võrreldes seni kehtinud kaitse-eeskirjaga kaotatakse Paope sihtkaitsevööndis piirang, et kalapüügivahendeid võis püügile asetada vaid paadist. Selle piirangu eesmärk oli vähendada ebasoovitavat inimõju lindudele ja merepõhjale. See piirang ei täitnud aga eesmärki, sest kalapüügivahendite püügilt võtmine polnud reguleeritud. Osaliselt leevendab selle piirangu kaotamist juba kehtiv viibimiskeeld Paope sihtkaitsevööndi laidudel. Paope lahes on kalapüügiga tegeldud aastasadu ja rohkemate piirangute kehtestamiseks puudub praegu vajadus. Kalastiku kaitse tagavad õiguslikult kalapüügiseadus ja kalapüügieeskiri.

Poollooduslike koosluste esinemisaladel on nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik heina niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ning harvendamine. Kavandatavad tegevused tuleb enne kooskõlastada Keskkonnaametiga, et vältida võimalikku teadmatusest tulenevat kahju loodusele. Poollooduslike ehk pärandkoosluste taastamiseks ja hooldamiseks on võimalik taotleda toetusi. Toetuste taotlemine koosluste hooldamiseks toimub Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) kaudu, koosluste taastamiseks toetuste taotlemine Keskkonnaameti kaudu. Kaitsealuste liikide ja elupaikade säilitamiseks ning taastamiseks on võimalik taotleda rahalist abi Keskkonnainvesteeringute Keskuselt (KIK).

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud looduskaitseaduse § 14 lõikega 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud

muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lisasöötahiulukeid, lubada ehitada ehitustealise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, seada projekteerimistingimusi ja anda ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus toimub, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste seadmine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse majandustegevuse kahjustavat mõju kaitsealadel. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, et tegevus loodusväärtusi ei kahjustaks, ühitades looduskaitsealised ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on kolm sihtkaitsevööndit: Armijõe, Paope ja Riida sihtkaitsevöönd. Armijõe sihtkaitsevööndi (292,44 ha) eesmärk on Armijõe ja laaside ning metsa- ja sookoosluste ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. Selles vööndis elutseb euroopa naarits ja kasvab roheline hiidkupar. Lisaks neile I kaitsekategooria liikidele elab seal laululuik, sookurg, rooruik, sõrsilmik ning hännak- ja suur-rabakiil ning kasvavad väike ja valge vesiroos, soohiilakas, kahkjaspunane sõrmkäpp, harilik käoraamat, soo- ja tumepunane neiuvaip, pruunikas pesajuur, suur ja väike käopõll, rohekas käokeel, hall käpp ning harilik ungrukold. Selles vööndis laiuvad erineva esinduslikkusega vanad loodusmetsad (9010*) ning soostuvad ja soolehtmetsad (9080*), seal on kaks laisi ehk rannikujärve ehk lõugast (1150*) ning voolab looduslikus süngis Armijõgi (elupaigatuüp jõed ja ojad, 3260). Laaside vahel on nõrglubja-allikad (7220*) ja liigirikas madalsoo (7230). Metsade vahel on säilinud ka poollooduslike kooslusi, nagu kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210) ja niiskuselembesed kõrgrohustud (6430), kuid need on väikesed ja neil ei ole enam kuigi suurt looduskaitsealast väärtust ning jääb maaomanike otsustada, kas neid hooldada või lasta looduslikult metsastuda.

Paope sihtkaitsevööndi (1718,84 ha) eesmärk on rannikukoosluste, rannikumere ja linnustiku ning kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kaitse. Sellesse vööndisse jääb madal rannikumeri koos laidudega ning vähem häirimistundlik maismaaosa rannikul. Seal peatub või pesitseb valgepõsk-lagle, liiva- ja väiketüll, jõgi-, rand- ja väiketiir, punajalg-tilder, kirjuhahk, räusk, väikeluik, tõmmukajakas, naaskelnokk, ristpart, punaselg-õgija, kasvab läikiv kurereha, kärbesõis, harilik muguljuur, harilik käoraamat, hall käpp, tumepunane ja soo-neiuvaip, kahkjaspunane sõrmkäpp, suur käopõll, rohekas ja kahelehine käokeel. Sellesse vööndisse jäävad liivased ja mudased pagurannad (1140), laiad madalad lahed (1160), väikesaared ja laiud

(1620), rannaniidud (1630*), lood ehk alvarid (6280*), kadastikud (5130), sinihelmikakooslused (6410), niiskuselembesed kõrgrohustud (6430), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ning puiskarjamaad (9070), aga natuke ka vana loodusmetsa (9010) ning soostuvat ja soo-lehtmetsa (9080*).

Riida sihtkaitsevööndi (115,31 ha) eesmärk on rannikukoosluste, linnustiku ning kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kaitse. Sellesse vööndisse jääb väärtuslikum ja häirimistundlikum maismaaosa rannakooslustest, Paope poolsaar ja Riidamaa. Neil poolsaartel pesitseb niidurüdi, punajalg-tilder, liivatüll, ristpart, suurkoovitaja ja rooruik ning kasvab soo- ja tumepunane neiuvaip, harilik käoraamat, hall käpp ja kahkjaspunane sõrmkäpp. Seal on kõrge esinduslikkusega poollooduslikud kooslused rannaniidud (1630*) ning veidi ka kadastikke (5130) ja puiskarjamaid (9070).

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Lubatud on kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine, rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Rahvaürituse korraldamine sihtkaitsevööndis oli seni keelatud, erandiks vaid kaitse-eeskirjaga lubatud tööd (ehk sisuliselt talgud). Arvestades loodusturismi kasvavat populaarsust ja vajadust ka suuremate talgute korral seada loodusväärtuste kaitseks vajalikke tingimusi, on otstarbekas anda kaitseala valitsejale õigus lubada rahvaürituse korraldamist sihtkaitsevööndis. Selleks, et halduskoormuse võimalikku suurenemist vältida, võib kuni 30 osalejaga rahvaüritust korraldada ilma kaitseala valitseja nõusolekuta. Hinnanguliselt ei tohiks kuni 30 osalejaga rahvaüritus tekitada loodusele veel sellist koormust, näiteks tallamist, et tekiks olulist kahju loodusväärtustele. Praegu ei asu sihtkaitsevööndis ettevalmistatud õppe- ja matkaradu ega muid kohti, mis ümbritsevatele loodusele ja elustikule mõju avaldamata sobiksid massiürituste korraldamiseks. Selliste kohtade järele puudub seni otsene vajadus.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja veekogude veerežiimi taastamine. Maaparandussüsteemide hoiutööd saab lubada juhul, kui sellega ei kahjustata kuivendusest mõjutatavaid kooslusi negatiivselt või see on vältimatu, et tagada näiteks teel liikumise ohutus. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Olukordades, kus maaparandussüsteemide kuivendamise mõju puudub või see pole kaitse-eesmärkidele oluline, saab tegevust lubada. Muudel juhtudel saab mõju tingimuste seadmise kaudu vähendada või vältida. Kaitseala valitseja saab maaparandussüsteemide hoiutöödele nõusoleku andmisel seada vajaduse korral ajalisi jm piiranguid, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Maaparandussüsteemide hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine (välja arvatud siis, kui eemaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi). Rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks kraavist ning selle kaldalt ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja. Veekogude veerežiimi taastamine võib olla vajalik euroopa naaritsa jaoks sobiva elukeskkonna püsimiseks ja parandamiseks. Erandina loetakse veerežiimi taastamiseks ka vooluveekogu suudme avamist, kui torm on jõe või oja suudme kinni uhtunud ja väljavoolu merre tõkestanud. Üldjuhul loetakse veerežiimi taastamiseks inimese poolt nn maaparanduse käigus rikutud veerežiimi taastamist looduslikumaks, mitte looduslikult tõkestunud veevoolu

taastamist. Aja jooksul taastab vooluveekogu ise oma väljapääsu merre, kuid see võtab aega ja lõksu jäänud kalad võivad vahepeal hukkuda. Seetõttu on kaitseala valitsejal põhjust kaaluda, kas ja mis tingimustel kiirendada vooluveekogu ühendumist merega.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitseala tarbeks tee või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ranna ja kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Ka senine kaitse-eeskiri lubas sihtkaitsevööndis ja piiranguvööndis ranna ehituskeeluvööndis vaid tootmisotstarbeta ehitise püstitamist ainult kaitseala tarbeks. Kaitseala tarbeks püstitav tootmisotstarbeta ehitise võib olla näiteks õpperada või teadustööga seotud ehitise. Praegu kaitsealal selliseid ehitisi ei ole ja lähiajal ei ole plaanis selliseid ehitisi kaitsealale püstitada, kuid kaitse-eeskirjaga selline võimalus siiski säilitatakse. Kuna looduskaitseaduse § 40 lõike 3 järgi võib ranna ja kalda ehituskeeluvööndi vähendamine toimuda Keskkonnaameti nõusolekul ja sama seaduse § 21 lõike 1 järgi on kaitseala valitsejaks samuti Keskkonnaamet, siis ei laiene kaitseala tarbeks ehitise püstitamisele ranna ja kalda ehituskeeluvööndis ehituskeeld.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud tehnovõrgu rajatise rajamine, kusjuures Paope ja Riida sihtkaitsevööndis on lubatud ainult kaabelliini rajamine. Maa-ameti andmetel jääb kaitseala sihtkaitsevööndisse praegu vähemalt kaks elektriõhuliini, üks elektrimaakaabelliin ja üks sideehitis. Paope ja Riida sihtkaitsevööndis on jätkuvalt lubatud ainult kaabelliini rajamine, kuna kaabelliin, erinevalt elektritraatidest, ei ohusta lendavaid linde. Muude ehitiste püstitamist ei lubata, kuna see rikuks alal esinevaid looduslikke kooslusi ja liikide elupaiku. Ehitiste püstitamiseks sihtkaitsevööndisse ei ole olnud ka vajadust ega survet maaomanike poolt. Lubatud on ka olemasolevate ehitiste, sh teede hooldustööd.

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud metsakoosluse kujundamine vastavalt kaitse eesmärgile ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik muu tegevus, et võimaldada vajaduse korral taastada kooslusi ja kaitsealuste liikide elupaiku. Näiteks võib tekkida vajadus rannaäärse metsa raadamiseks, et kujundada niidurüdile sobivam elupaik, või kujundusraieks, et kiiremini taastada kinnikasvanud pärandkooslus. Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ka poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu säilimiseks vajalik tegevus, seda peamiselt rannaniitude säilitamiseks sealsete linnustikule sobiva elupaigana. Nendeks tegevusteks on peamiselt kariloomade karjatamine või heina niitmine, aga ka roostiku tõrje ning kadakate ja mändide väljaraie rannas, et vähendada väikekiskjate varjevõimalusi ning ühes sellega röövluse survet rannikulindudele.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud pilliroo ja adru varumine. Kaitseala valitseja saab vajaduse korral suunata pilliroo ja adru varujaid ning reguleerida varutava pilliroo või adru koguseid ja varumis- ja ladustamiskohti ning seada tingimusi varumise ajale. Kooskõlastuse andmisel lähtutakse sellest, et pilliroo ja adru varumine ei mõjuks ebasoodsalt kaitsealuste liikidele ega kahjustaks rannikuäärseid loodusdirektiivi elupaigatüüpe.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on, arvestades kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega, keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või

loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndi peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgil, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala eesmärki või seisundit.

Euroopa naaritsa kaitseks on jahipidamisel Armijõe sihtkaitsevööndis keelatud püüisraudade kasutamine ja urujaht. Põhjendused on esitatud peatükis 2.5.2.

Lindude kaitseks on inimeste viibimine, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusel, poollooduslike koosluste hooldamisega seotud töödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, keelatud Paope sihtkaitsevööndi laidudel 1. aprillist 30. juunini ja Riida sihtkaitsevööndis 1. aprillist 31. maini.

Siinjuures tuleb arvestada, et viibimise piirangud sihtkaitsevööndis kehtivad ka neile tegevustele, mis kaitsekorra üldreeglite kohaselt on sihtkaitsevööndis lubatud tegevused. Selguse huvides on määruses välja toodud looduskaitseeaduse § 30 lõikes 3 sätestatud juhud, millal viibimise keeldu ei rakendata. Lisaks seaduses ettenähtud eranditele lubatakse määrusega viibida nimetatud sihtkaitsevööndites viibimise keelu ajal ka poolloodulike koosluste hooldamisega seotud töödel. See on vajalik, et maahooldaja saaks tagada kariloomade heaolu, parandada karjaaedu ning vajadusel suunata või ajada kariloomi. Häta sattunud loomade päästetööde puhul näeb erandi ette juba seadus, kuid kahtluse korral oli loomaomanik seni kimbatuses, kas rikkuda kaitse-eeskirja ja minna kahtlast looma lähemalt kontrollima või mitte. Lisaks vajavad karjatarad aeg-ajalt üle kontrollimist ja parandamist (lõhkujaiaks on enamasti kariloomad ise). Seni Riida sihtkaitsevööndis kehtinud erisus, et kinnistu omanikule viibimise keeld 1. aprillist 31. maini ei kehti, kaotatakse. See on vajalik, et vähendada lindude võimalikku häirimist ilma olulise põhjuseta.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Paope piiranguvöönd (99,96 ha). Piiranguvööndi eesmärk on poollooduslike koosluste, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Suurem osa piiranguvööndist on puhvriks rannikukoosluste ja Kärddla–Luidja tugimaantee vahel, vähendades maanteelt tulevaid häiringuid ning säilitades kaitsealuseid elupaiku ja liike. Piiranguvööndisse on tsoneeritud ka sihtkaitsevööndist ümbritsetud hoonestatud alad. Piiranguvööndisse jäävad õuealad, haritav maa ja majandatud vähemväärtuslikud metsad (10–90 aasta vanused loo-, palu-, salu- ja soovikumetsad), kus peamine puuliik on mänd, sekka kaske, sangleppa ja kuuske. Piiranguvööndisse jääb siiski ka väärtuslikumaid puistuid: 3,8 ha keskmise esinduslikkusega (hinnanguga „C”) vana loodusmetsa (puistute vanus 60–90 a) ja 11,6 ha madala esinduslikkusega (hinnanguga „potentsiaalne”) vana loodusmetsa (puistute vanus 45–80 a). Piiranguvööndisse jääb veel mitu suhteliselt loodusliku ilmega sängiga vooluveekogu: Paope jõgi, Jõeranna jõgi, Allikoja ja mitu väiksemat oja. Need vooluveekogud kuuluvad elupaigatüüpi jõed ja ojad, mille pindala on kokku 2,4 ha ja esinduslikkus kõrge kuni väga kõrge (hinnangud „B” ja „A”). Poollooduslikest kooslustest on piiranguvööndis kõige rohkem

rannaniite (12,6 ha), vähem sinihelmikakooslusi (2,1 ha), liigirikkaid niite lubjavaesel mullal (1,8 ha) ja puiskarjamaid (0,3 ha). Rannaniitudest on suurem osa hoolduses ja nende esinduslikkus on kõrge, kuid teiste pärandkoosluste esinduslikkus on hooldamata jätmise või kunagiste metsastamiskatsete tõttu keskmine või koguni madal. Kaitsealustest liikidest jäävad piiranguvööndisse mitme käpalise (harilik käoraamat, kahkjaspunane sõrmkäpp, tumepunane ja soo-neiuvaip, hall käpp) kasvukohad.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi, mis on määratud §-dega 7 ja 16, ning kalapüük. Kuna piiranguvööndisse ulatuslikumat mereala ei jää, siis kutselise kalapüügiga seal tegelda ei saa. Harrastusliku kalapüügiga saab piiranguvööndis tegelda, kuna vöönd ulatub mereni ja seda läbivad mitmed vooluveekogud. Harrastusliku kalapüügi mõju kaitseala loodusväärtustele ei ole teadaolevalt märkimisväärne ega vaja seetõttu täiendavaid piiranguid, piisab kalapüügiseaduses ja -eeskirjas sätestatust.

Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ega tähistatud ning kaitseala valitseja nõusolekul. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ega tähistatud, on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Looduskaitseeadus ei keela rahvaürituse korraldamist, nagu ka telkimist ja lõkke tegemist, selleks ette valmistatud ning kaitseala valitseja nõusolekul tähistatud kohas. Õuema loetakse ette valmistatud kohaks ja seal on rahvaürituse korraldamine lubatud omaniku loal. Kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ja tähistatud kohti rahvaürituse läbiviimiseks (või telkimiseks ja lõkke tegemiseks) kaitsealal praegu ei ole ning lähiajal pole neid plaanis ka rajada. Inimese liikumine piiranguvööndis on lubatud, kuid suurema rahvakogunemise korraldamine väljaspool õuemaad tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga, et vältida rahvaürituse korraldamist kaitstaval elupaigatüübil ja kaitsealuse liigi kasvukohas.

Põllu- ja õuemaal on lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, mujal mitte. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine mõjutab looduslike ökosüsteeme ja elustikku. Seetõttu on nende kasutamine väljaspool põllu- ja õuemaad keelatud.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmine. Veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmine kaitseala valitseja nõusolekul oli lubatud ka seni, sest see on aeg-ajalt vajalik setete või voolutakistuste eemaldamiseks, et ennetada vooluveekogus kalade ummuksisse jäämist ja massilist hukkumist. Kaitseala valitseja nõusolek on aga vajalik selleks, et kaitseala valitsejal oleks võimalik seada tingimusi kaitstavate elupaigatüüpide ja liikide kaitseks ning tagada vooluveekogude võimalikult looduslähedane seisund.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud aegjärgne ja häilraie langi pindalaga kuni viis hektarit. Piiranguvööndis tagab metsade säilimise uuendusraie lubamine vaid aegjärgse või häilraiena raielangi pindalaga kuni viis hektarit. Turberaie langi suurus oli senises kaitse-eeskirjas, mis kinnitati 2006. aastal, sätestamata, kuid selle sätestamisega uues kaitse-eeskirjas jääb kehtima senine langi suurus viis hektarit. Nimelt sätestab looduskaitseeaduse § 91 lõige 13, et enne 2009. aasta 1. jaanuari kehtestatud kaitse-eeskirjade korral, kui kaitsekord ei sätesta teisiti, on kaitseala piiranguvööndis turberaie langi suurus kuni viis hektarit. Senine kohustus säilitada turberaiel koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus, asendatakse nõudega kooskõlastada turberaie kaitseala valitsejaga. Looduskaitseeaduse § 14

lõike 2 järgi ei kooskõlasta kaitseala valitseja tegevust, mis vajab kaitse-eeskirja kohaselt kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit. Samas tuleb metsaseaduse § 41 lõike 1 järgi nagunii esitada kavandatava raie kohta metsateatis Keskkonnaametile, mis looduskaitseaduse § 21 lõike 1 kohaselt on kaitseala valitsejaks. Seega ei muutu metsaomaniku jaoks turberaie kooskõlastamisel midagi. Seni olid piiranguvööndis lubatud turberaie kõik liigid, see tähendab peale aegjärgse ja häilraie ka veerraie. Kuna veerraie on sisuliselt kitsa ribana (puistu kõrguse laiusena) raiutud lageraie, mis rikub maastikuilmet ega ole sarnane looduslikule häiringule, nagu aegjärgne või eriti häilraie, siis ei ole veerraie piiranguvööndis enam lubatud.

Looduskaitseaduse § 31 lõige 3 võimaldab kaitse-eeskirjaga seada tingimusi maastikuilme ning koosluse loodusliku tasakaalu, liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamiseks. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks piiranguvööndis sätestatakse kaitse-eeskirjaga, et raiel tuleb hektari kohta jätta alles vähemalt 10 tihumeetrit puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, haabu ja mände, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgedega, õõnsustega, tuuleluudade või suurte okstega puid. Need tingimused on vajalikud, et tagada raiutavas puistus elustiku mitmekesisuse säilitamise seisukohast oluliste elementide säilimine, mis aitab säilitada nii konkreetset puistus kui ka kokkuvõtvalt piiranguvööndis tervikuna mitmekesist elustikku. Metsaseaduse § 29 lõige 1 punkt 3 sätestab, et isegi majandusmetsas väljaspool kaitstavat ala tuleb raielangile jätta säiliku puud ehk elustiku mitmekesisuse tagamiseks vajalikud puud või nende säilinud püstiseisvad osad tüvepuidu kogumahuga vähemalt viis tihumeetrit ühe hektari kohta, üle viie hektari suurusel raielangil vähemalt kümme tihumeetrit ühe hektari kohta.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, kusjuures kaitseala tarbeks tee või tootmisotstarbeta ehitise püstitamisele ei laiene ranna või kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Igasugune ehitustegevus, ka ajutise ehitise püstitamine võib oluliselt mõjutada kaitstavat elupaigatüüpi või kaitstava liigi elupaika. Seetõttu tuleb ehitamine piiranguvööndis enne kooskõlastada kaitseala valitsejaga. See aitab säilitada looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet. Kaitseala tarbeks lubas ka senine kaitse-eeskiri nii sihtkaitsevööndis kui ka piiranguvööndis ranna ehituskeeluvööndis tootmisotstarbeta ehitise püstitamist. Kaitseala tarbeks püstitav tootmisotstarbeta ehitise võib olla näiteks õpperada või teadustööga seotud ehitise. Praegu kaitsealal selliseid ehitisi ei ole ja lähiajal ei ole plaanis selliseid ehitisi kaitsealale püstitada, kuid kaitse-eeskirjaga selline võimalus siiski säilitatakse.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara ja maa-ainese kaevandamine (välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul kinnistu tarbeks), puhtpuistu kujundamine ja energiapuistu rajamine, roo varumine külmumata pinnasel ning puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnasel (välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul, kui pinnas seda võimaldab).

Need piirangud tulenevad otseselt looduskaitseaduse § 31 lõigetest 2 ja 3 ning on suunatud vööndi eesmärgi saavutamisele. Uue maaparandussüsteemi rajamine on keelatud, sest piiranguvööndis on haritaval maal toimivad kuivenduskraavid olemas, lisaks on hulk

looduslikke vooluveekogusid ning uute süsteemide rajamine soodustab inimõjuliste kõdusoometsade kujunemist, mis ei vasta loodusdirektiivi elupaigakriteeriumitele. Uue maaparandussüsteemi rajamine oli keelatud ka senise kaitse-eeskirjaga. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Maaparandussüsteemide hoiutööd, sh eesvoolude hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine. Kui eemaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremat kivi ja prügi, ei ole vaja kaitseala valitseja nõusolekut. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ning seal tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustööde punktist (vt § 11 lõike 3 punkti 6).

Maavara kaevandamine, kui kooslusi ja liikide elupaiku hävitav tegevus, on looduskaitseadusega kaitstavatel aladel üldjuhul (kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti) keelatud. Senine kaitse-eeskiri viitas 2006. aastal kehtinud maapõueseaduse § 59 lõikele 2, mis lubas füüsilisest isikust kinnisasja omanikul oma kinnisasja piires kaevandamisloata võtta isikliku majapidamise tarbeks maavaravaru või looduslikku kivimit, setendit, vedelikku või gaasi, mis ei ole maavaravaruna arvele võetud. See oli kaitse-eeskirja järgi lubatud siiski vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Maavara oli ja on maapõueseaduse järgi looduslik kivim, setend, vedelik või gaas, mille lasund või selle osa on maardlana keskkonnaregistrisse kantud ehk arvele võetud. Seni kaitsealal ühtegi maardlat ei ole. Nii maavarana arvele võetud kui ka maavarana arvele võtmata looduslikust seisundist eemaldatud mis tahes kivimi või setendi tahket osist nimetatakse kehtivas maapõueseaduses kaeviseks (§ 6 lõige 2). Looduskaitseadus ei keela kaitseala piiranguvööndis kaevise kasutamist ja seetõttu ei reguleeri seda ka kaitse-eeskiri. Sisuliselt jääb kaitsealal kehtima senine kaitsekord, sest kaevetööd (mille käigus kaevise tekib) tuleb ehitamiseks või veekogu rajamiseks kooskõlastada kaitseala valitsejaga. Kehtiva maapõueseaduse § 95 lõige 1 sätestab, et maavara ning maavarana arvele võtmata kivimit, setendit, vedelikku ja gaasi on füüsilisest isikust kinnisasja omanikul õigus talle kuuluva kinnisasja piires võtta kaevandamisloata isiklikus majapidamises kasutamise eesmärgil, kui seadus ei sätesta teisiti. Maapõueseaduse sama paragrahvi lõige 3 sätestab, et maapõueseaduse § 95 lõike 1 alusel võetud maavara ning maavarana arvele võtmata kivimit ja setendit on sama isiku teisele kinnisasjale lubatud transportida ainult Keskkonnaameti loal (seda isegi väljaspool kaitstavat ala).

Puhtpuistu kujundamine ja energiapuistu rajamine vähendab looduslikku mitmekesisust ja muudab maastikuilme üksluisemaks ning on seetõttu kaitsealal keelatud.

Pilliroo varumine külmumata pinnasel võib pinnast kahjustada, sest roog kasvab niiskel ja seetõttu pehmel maal või suisa vees. Rannikul võib lainetus roopad üsna ruttu ära siluda, kuid kohtades, kuhu lainetus ei ulatu, jäävad inetud roopad aastakümneteks pinnast ja maastikku rikkuma. Roopad muudavad ka veerežiimi, mistõttu võivad muutuma hakata ka sealsed kooslused. Selline inimtekkeline häiring ei ole looduskaitsealal vastuvõetav. Pealegi on külmunud pinnaselt varutud pilliroog katusematerjalina kõrgemalt hinnatud kui soojemal ajal varutud roog.

Ka puidu kokku- ja väljavedu on külmumata pinnasel keelatud, sest niiskel pinnasel liikumine kahjustab pinnast ja metsataimestikku. Kaitseala valitseja võib siiski lubada puidu kokku- ja

väljavedu, kui pinnas seda võimaldab, näiteks pikalt kestnud kuivade ilmade puhul, kui pinnas on tahenenud.

3. Menetluse kirjeldus

Paope looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu avalik väljapanek toimus 17. aprillist 10. maini 2019. a Keskkonnaameti Kärkla kontoris ja Hiiumaa vallavalitsuses. Teated kaitse-eeskirja eelnõu avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmusid 16. aprillil 2019. a nii üleriigilise levikuga ajalehes Postimees kui ka kohalikus ajalehes Hiiu Leht. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade juba 12. aprillil 2019. a. Lisaks avaldati teade ja viited avalikustatavatele dokumentidele 12. aprillil 2019. a Keskkonnaameti kodulehel (<https://www.keskkonnaamet.ee/et/paope-looduskaitseala-kaitse-eeskirja-muutmise>) ja 17. aprillil 2019. a Hiiumaa valla kodulehel (<http://vald.hiiumaa.ee/looduskaitse1>).

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teated kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta 12-le asutusele või ettevõttele, sh Hiiumaa Vallavalitsusele, Riigimetsa Majandamise Keskusele kui kaitsealal paiknevate riigimetsade haldajale, Maanteeametile kui riigimaanteede haldajale ning 41-le eraisikust maaomanikule. Teate kättesaamist kinnitasid kõik asutused ja ettevõtted ning 29 eraisikut, neist 5 otse ja 24 Eesti Posti (Omniva) vahendusel. Ühtegi ettepanekut või vastuväidet ei esitatud. Vaid Keskkonnainspeksiooni Hiiumaa büroo esitas mitmeid ettepanekuid kaitse-eeskirja eelnõu täiendamiseks ja sõnastuse muutmiseks, mis suures osas ka eelnõusse sisse viidi. Keskkonnaamet ei nõustunud Keskkonnainspeksiooni ettepanekuga jätta kaitse-eeskirjast välja kõik sätted, mis kordavad ilma erisusteta looduskaitseaduses sätestatud. Ilma looduskaitseaduse asjakohaste säteteta ei oleks kaitse-eeskiri terviklik ja kaitsekorrast arusaamine oleks oluliselt raskendatud. Ettepanekut, asendada ujuvvahendi piirkiirus vesiturbiinsõidukite keeluga, ei arvestatud, sest kaitseala loodusväärtusi ohustab eeskätt ujuvvahendite kiire liikumine, mitte ujuvvahendi tüüp. Ka vesiturbiinsõidukiga on võimalik sõita aeglaselt ja tugevat veekeerist tekitamata. Nii sihtkaitsevööndis kui ka piiranguvööndis tee või tootmisotstarbeta ehitise püstitamise lubamist ranna või kalda ehituskeeluvööndis lautri tarbeks ei pea Keskkonnaamet vajalikuks. Kõik piirkonna teadaolevad lautrid ja väikesadamad, sealhulgas üldplaneeringuga kavandatud, jäävad kaitsealast väljapoole. Kaitsealal ei ole ehituskeeluvööndis sellist kohta, kuhu väärtuslikke ja kaitse eesmärgiks olevaid poollooduslikke kooslusi kahjustamata saaks paadisadamat ehitada. Keskkonnainspeksiooni soovitus sätestada kaitse-eeskirjas, et kaitseala valitseja nõusolek peab olema kirjalik, on liigne, sest kõik kaitseala valitseja (Keskkonnaameti) nõusolekud vormistatakse kirjalikult ja registreeritakse dokumendihaldussüsteemis.

Avalik arutelu toimus 28. mail 2019. a Kärklas Leigri väljak 5 (endises Hiiu Maavalitsuse saalis). Osales kokku kuus inimest, sh üks maaomanik, Hiiumaa Vallavalitsuse esindaja, Keskkonnainspeksiooni Hiiumaa büroo juhataja ning kolm Keskkonnaameti esindajat. Arutelul tutvustati kavandatud muudatusi Paope looduskaitseala kaitsekorras, sh piirimuudatusi, mis puudutavad ka kaitsealaga piirneva Armijõe euroopa naaritsa püsielupaiga piiri, ja arutleti peamiselt Keskkonnainspeksiooni esitatud ettepanekute üle.

Juba aasta varem, 2018. aastal oli Keskkonnaamet teavitanud Paope looduskaitseala kaitsekorra muutmise kavatsusest Hiiumaa Vallavalitsust, Riigimetsa Majandamise Keskust, Keskkonnainspeksiooni, Maanteeametit ja 51 füüsilist või juriidilist eraisikust maaomanikku.

Siis oli maaomanike huvi suurem, käidi Keskkonnaameti Kärkla kontoris materjalidega tutvumas ning esitati küsimusi telefoni ja kirja teel. Kärklas 30. juulil 2018. a toimunud kaitse-eeskirja muutmise väljatöötamise kavatsuse avalikul arutelul osales kokku kaheksa inimest, neist kolm kaitseala maaomanikku.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktile 19 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Kõrgessaare-Mudaste linnuala ja punkti 2 alapunktile 295 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaaks esitatud Paope loodusala, mis mõlemad hõlmavad Paope looduskaitseala. Seetõttu tuleb Paope looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Paope loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008 lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusala nimekirja Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2017. a rakendusotsusega (EL) 2018/41, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheteistkümnnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2017) 8255 all, ELT L 15, 19.01.2018, lk 199–350).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid tarvitusele vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslike ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Paope looduskaitsealal on oluliseks eesmärgiks mitme linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi (niidurüdi, valgepõsk-lagle, jõgitiir) kaitse.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Paope loodusala ja Kõrgessaare-Mudaste linnuala piire ning lisada Paope loodusala kaitse-eesmärkide hulka

elupaigatüübid sinihelmikakooslused (6410), puiskarjamaad (9070) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*).

Paope loodusala piiri muutmisel jäävad loodusalast ja ühtlasi Natura 2000 võrgustiku alade hulgast välja järgmised katastriüksused: Rannaviuu (katastritunnusega 39201:002:0334), Ranna tee (39201:002:0417), Rannarita (39201:002:0330), 12115 Kõrgessaare-Hüti-Puski tee (39201:004:4790), 12117 Jõeranna-Kõrgessaare tee (39201:004:4810), 80 Heltermaa-Kärdla-Luidja tee (39201:004:4873 ja 39201:002:2960), Järveääre (39201:004:4080), Metsiku (39201:004:2720), Paepõhja (39201:004:0206), Putkaste metskond 1 (39201:004:1120), Putkaste metskond 183 (39201:002:0436), Sillaotsa (39201:004:0448), Tööstuse tee 32 (39201:004:4220), Tööstuse tee 34 (39201:004:3130), Vanametsa (39201:004:0987) ja Vitsiku (39201:004:0396).

Loodusala osakaal suureneb järgmistel katastriüksustel: Aasa (39201:004:2172), Niidi (39201:004:0680), Paope looduskaitseala 1 (39201:002:0419), Paope looduskaitseala 2 (39201:004:1012), Armijõe (39201:004:0399) ja Mere-Tooma (39201:004:0372).

Loodusala osakaal väheneb järgmistel katastriüksustel: Korbitsa (39201:004:6090), Mere (39201:004:4980), Metsa-Tooma (39201:004:0369), Pendriko (39201:004:5383), Pärdi (39201:004:2320), Timpa (39201:004:0006), Veski-Tooma (39201:004:1080) ja Veskilaisi (20401:001:0288).

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne nii loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ning elukvaliteedi tagamisele, kui ka otseselt kohalikele inimestele ja omavalitsusele. Ajakohastatakse kaitseala kaitse-eesmärgi, tzoneeringut, välispiiri ja kaitsekorda. See aitab paremini säilitada kaitseala loodusväärtusi ja samas levendab ebavajalikuks osutunud piiranguid.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2020 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane suurenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuarist. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna kaitse alt arvatakse välja 0,15 ha varem piiranguvööndisse ja 3,37 ha varem sihtkaitsevööndisse kuulunud maad ning sihtkaitsevööndist arvatakse piiranguvööndisse 3,18 ha maad, kuid kaitse alla võetakse vaid 0,29 ha maad, laekub tulevikus Hiiumaa vallale maamaksu mõni euro aastas rohkem.

Paope looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsusele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Paope looduskaitsealal kaitsekord senisest oluliselt rangemaks ei muutu, seega maa riigile omandamise vajadust ei teki.

Kaitsealale jääb hooldamist ja osaliselt taastamist vajavaid poollooduslikke kooslusi ligi 200 ha. Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks on 85–250 eurot hektari kohta aastas, puisniitude puhul 450 eurot hektari kohta aastas. Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna hooldatava ala maht varasemaga võrreldes ei suurene.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa toetust on õigus taotleda sihtkaitsevööndis pindalale 115 ha ja piiranguvööndis pindalale 70 ha. Toetuse määr on piiranguvööndis asuva metsaala ühe hektari kohta kuni 60 eurot aastas ning sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Erametsamaa toetusega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna erametsamaa pindala kaitsealal ei suurene.

Riigimetsamaad arvatakse kaitse alt välja 0,02 ha ja kaitse alla võetakse 0,08 ha, seda tulenevalt kaitseala piiri korrigeerimisest katastripiiri järgi. Kaitse alla võetavast metsast on 0,06 ha küll raieküps, kuid see asub vooluveekogu veekaitsevööndis, kus raie oli juba varem oluliselt piiratud ja kuhu puudub ligipääs metsamaterjali äraveoks. Seega pole kaitse alla võetavate väikeste metsasiilude puhul tegemist majandusmetsaga.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad õigused ja kohustused kinnisasja omanikule või valdajale on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.